

7. Лабунская С. В. Особенности количественного определения уровня внутренних угроз экономической безопасности деятельности предприятия / С. В. Лабунская, Е. В. Прокопишина // Бизнес Информ. – 2007. – № 11. – С. 97-102.

8. Ляшенко О. М. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / О. М. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.

9. Турило А. М. Методика оцінки виробничої безпеки підприємства / А. М. Турило, С. В. Капітула // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3. – С. 137-143.

10. Цигилик И. И. Экономическая безопасность предприятия в системе внутреннего экономического механизма / И. И. Цигилик, Т. М. Паневник // Экономика. – 2007. – № 8. – С. 3–5.

11. Экономическая и национальная безопасность: учебник для студентов вузов / под ред. Е. А. Олейникова. – М.: Экзамен, 2005. – 766 с.

УДК 658.589

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

Овсчкіна О. А.,

*к.е.н., доцент кафедри економіки
ТІ СХУ ім. В. Даля, м. Сєвєродонецьк*

У статті доводиться, що розробка теоретико- методичних засад формування інноваційної моделі управління інтелектуальним потенціалом підприємств має спиратися на результати методологічних досліджень процесу трансформацій їх природи та моделей господарської поведінки як складних мікроекономічних систем.

Ключові слова: *інноваційна модель; управління; потенціал; підприємство.*

В статье обосновывается, что разработка теоретико-методических основ формирования инновационной модели управления интеллектуальным потенциалом предприятий должна опираться на результаты методологических исследований трансформаций их природы и моделей хозяйственного поведения как сложных микроэкономических систем.

Ключевые слова: *инновационная модель; управление; потенциал; предприятие.*

The article explains that the development of theoretical and methodological foundations of building an innovative model management of the intellectual potential enterprises should be based on the results of methodological studies transformation of their nature and patterns of economic behavior as complex microsystems.

Key words: *Innovative model, management, potential, enterprise*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах інтелектуалізації економічного життя суспільства, формування економіки знань, побудова та вдосконалення механізмів господарювання підприємств базується на концептуалізації сутнісних змін їх природи, цілей і моделей економічної

поведінки. У цьому контексті значно актуалізується необхідність розв'язання таких теоретичних проблем господарювання підприємств у галузі інноваційної діяльності, як: виявлення нових джерел збільшення інтелектуальних потенціалів; дослідження інституційно-економічних умов розвитку інтелектуального капіталу суспільства на макро-, мезо- та мікроекономічних рівнях; аналіз конкурентних переваг на внутрішніх і зовнішніх ринках з використанням гармонізованих знань; вивчення інституційних факторів середовища інноваційної діяльності підприємств, що впливають на інноваційні моделі їх економічної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатьма вченими дослідження особливостей моделей поведінки підприємств як мікроекономічних суб'єктів прямо пов'язується з ринковою сферою діяльності останніх [1]. Однак, динамічність конкурентного середовища потребує від підприємств проявів не лише здатності адаптуватися під впливом ринкових факторів, але й формувати такі системні властивості, як гнучкість, схильність до інноваційної діяльності та накопичення потенційних можливостей тощо. В умовах прискореного розвитку економіки знань увага дослідників прикута до проблем створення інноваційних моделей економічної поведінки підприємства, у яких має максимально повно та ефективно використовуватися його інтелектуальний потенціал, об'єднуватися конкурентний та інноваційний (креативний) типи прийняття рішень, втілюватися зміни якісних характеристик самих підприємств під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. [2; 3; 4, с. 120-123]. При цьому слід зауважити, що складний механізм зміни природи підприємств і, відповідно, моделей поведінки у сфері інноваційної діяльності, механізмів управління їх інтелектуальним потенціалом, є недостатньо з'ясованим.

Метою статті є викладення теоретико-методологічних основ формування інноваційної моделі управління інтелектуальним потенціалом.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

– виявити взаємозв'язок трансформацій господарської поведінки підприємств і моделей управління їх економічним та інтелектуальним потенціалами;

– визначити інтелектуальний потенціал підприємств як відкриту нелінійну систему, що володіє певними якісними характеристиками.

Виклад основного матеріалу і результати досліджень. Зміни господарської поведінки підприємств обумовлені трансформаціями їх природи як складних мікроекономічних систем, що потребує переходу від екстенсивної до інтенсивної (інноваційної) моделі управління їх економічним потенціалом для створення і реалізації нових конкурентних переваг. Моделі господарської поведінки підприємств можна поділити за критерієм змін якісних характеристик останніх: гіперкомплексності, динамічності, емерджентності, синергетичності [5, с. 35-36].

Гіперкомплексна модель господарської (економічної) поведінки підприємства дозволяє з позицій вихідних елементів показати формування його якісних характеристик як мікроекономічної системи, коли ресурсні елементи об'єднуються у складові, останні інтегруються як внутрішні чинники

самовідтворення й саморозвитку підприємства, яке стає підсистемою більш складних мезо- та макроекономічних систем [5, с. 39-40]. Необхідність дослідження економічної поведінки підприємств за динамічною інноваційною моделлю актуалізується прискореним розвитком економіки знань і потребує уваги на вивченні й врахуванні в практичній роботі наявної нелінійності й вірогідності зв'язків елементів та складових.

З цього приводу слід зауважити, що сприйняття керівництвом власного підприємства як нелінійної системи з комплексом якісних рис й властивостей скоріше дозволить усвідомити необхідність прийняття таких інноваційних рішень, реалізація яких забезпечить якість аутопойезної системи даного підприємства, адекватної вимогам економіки знань. Побудова емерджентної моделі поведінки підприємств як мікроекономічних суб'єктів пов'язана з розвитком таких їх властивостей, як структурність (зв'язки елементів на певних рівнях організації системи), ієрархічність (впорядкований зв'язок внутрішніх її рівнів), протиентропійність (спрямованість системи на збереження своєї цілісності) та інституційність (здатність систем до самоорганізації) [6, с. 8-9; 7, с. 42-43]. Поступове представлення підприємства господарювання як гіперкомплексної, динамічної й емерджентної мікроекономічної системи дозволяє виявити таку його якісну характеристику як синергізм. Синергетична модель економічної поведінки підприємства в процесі інноваційної діяльності дає змогу не лише виявити ключові фактори інноваційного розвитку, але й розробити декілька можливих сценаріїв майбутніх подій, при цьому стійкість системи розуміється як відносне поняття (вона змінюється, не втрачаючи цілісності при взаємодії із зовнішнім середовищем) [8, с. 23-24].

Узагальнюючи вищесказане, слід зазначити, що гіперкомплексна та емерджентна інноваційні моделі економічної поведінки підприємств представляють статику внутрішніх зв'язків мікроекономічної системи, та у сукупності з динамічною та синергетичною моделями відображають логіку динамічних змін підприємства за більш реальними сценаріями невизначеності й вірогідності.

Результати дослідження вказаних моделей господарської поведінки підприємств, на нашу думку, актуальні для розробки принципів аналізу й оцінки наявних (не завжди інноваційних) моделей управління потенціалом останніх. При цьому слід зауважити, що побудована на інноваційних засадах певна модель управління економічним, інтелектуальним, трудовим тощо потенціалом підприємства якомога повно відповідає вимогам механізму інтенсивного розширеного самовідтворення останнього в умовах економіки знань, що формується. Отже, є безпосередній зв'язок між змінами природи підприємств, трансформаціями моделей їх економічної поведінки та моделей управління потенціалами. На думку автора, з'ясування алгоритму цього зв'язку може спиратися на методологічну базу системно-синергетичного підходу до аналізу складних нелінійних об'єктів, що самоорганізуються. Важливішою вимогою даного підходу якого є виявлення у досліджуваному об'єкті системно-інтегративних характеристик досліджуваного об'єкта [9, с. 6-8; 10; 11]. Своєрідним втіленням даної методологічної настанови може виступити

представлена на рис.1 схема взаємозв'язків рівнів інтеграції ресурсних елементів та складових інтелектуального потенціалу підприємств.

Перший рівень інтеграції ресурсних елементів інтелектуального потенціалу формується у межах його гіперкомплексної моделі економічної поведінки підприємства, існування якої забезпечує підприємству підбір таких ресурсних елементів його інтелектуального потенціалу (найважливішого з різновидів економічного потенціалу в умовах економіки знань): трудові ресурси, інформаційні ресурси, нематеріальні соціальні активи, матеріальні соціальні активи, наукові ресурси, культурно-етичні відносини [12, с. 12; 13, с. 101]. Другий рівень інтеграції перелічених ресурсних елементів завершується формуванням ресурсних складових, і є можливим за умов домінування емерджентної моделі господарювання підприємства. Відповідно до рисунка, ресурсними складовими інтелектуального потенціалу підприємств виступають соціальний, кадровий, креативний і комунікаційний потенціали. Взаємодія цих ресурсних потенціалів має нелінійний характер, оскільки обумовлена комплексом різноспрямованих факторів позитивної дії (чинників – трансформ), факторів негативного впливу на ефективність зв'язків ресурсних складових (чинників-деформ) та нейтральних факторів (чинників невизначеного впливу, які за певних умов діють як трансформи або як деформи) [5, с. 28-32].

Як випливає зі сказаного вище, синергетична інноваційна модель економічної поведінки підприємства відображає логіку його динамічних змін за більш реальними сценаріями. Саме впровадження цієї моделі господарювання значною мірою знизить невизначеність й збільшить вірогідність досягнення третього рівня інтеграції ресурсних складових інтелектуального потенціалу підприємства. Отже, інституціалізація кадрового, соціального, креативного та комунікаційного потенціалів як системних чинників інтелектуального потенціалу підприємства найбільш ефективно відбуватиметься в руслі становлення синергетичної моделі господарювання останнього.

З'ясування характеру взаємозв'язків трансформацій якісних характеристик підприємства, моделей його господарської поведінки і моделей управління інтелектуальним потенціалом дозволяє:

– ідентифікувати останній як нелінійну підсистему, що володіє певними якісними рисами та потребує проведення ретельної роботи з формування відповідних моделей управління в межах підприємства як складної мікроекономічної системи;

– сформулювати висновок про те, що: 1) створення (або відмова від створення) інноваційних моделей економічної діяльності, відповідно, моделей управління економічним, інтелектуальним, трудовим тощо потенціалами, відбиває реальний стан механізму самоорганізації підприємства; 2) робота з удосконалення наявної інноваційної моделі господарювання стає, у свою чергу: а) позитивним внутрішнім чинником впливу на тривалість формування і вдосконалення механізмів самоорганізації та саморозвитку підприємства, б) додатковим стимулом прискореного створення найрезультативнішої моделі управління інтелектуальним потенціалом останнього.

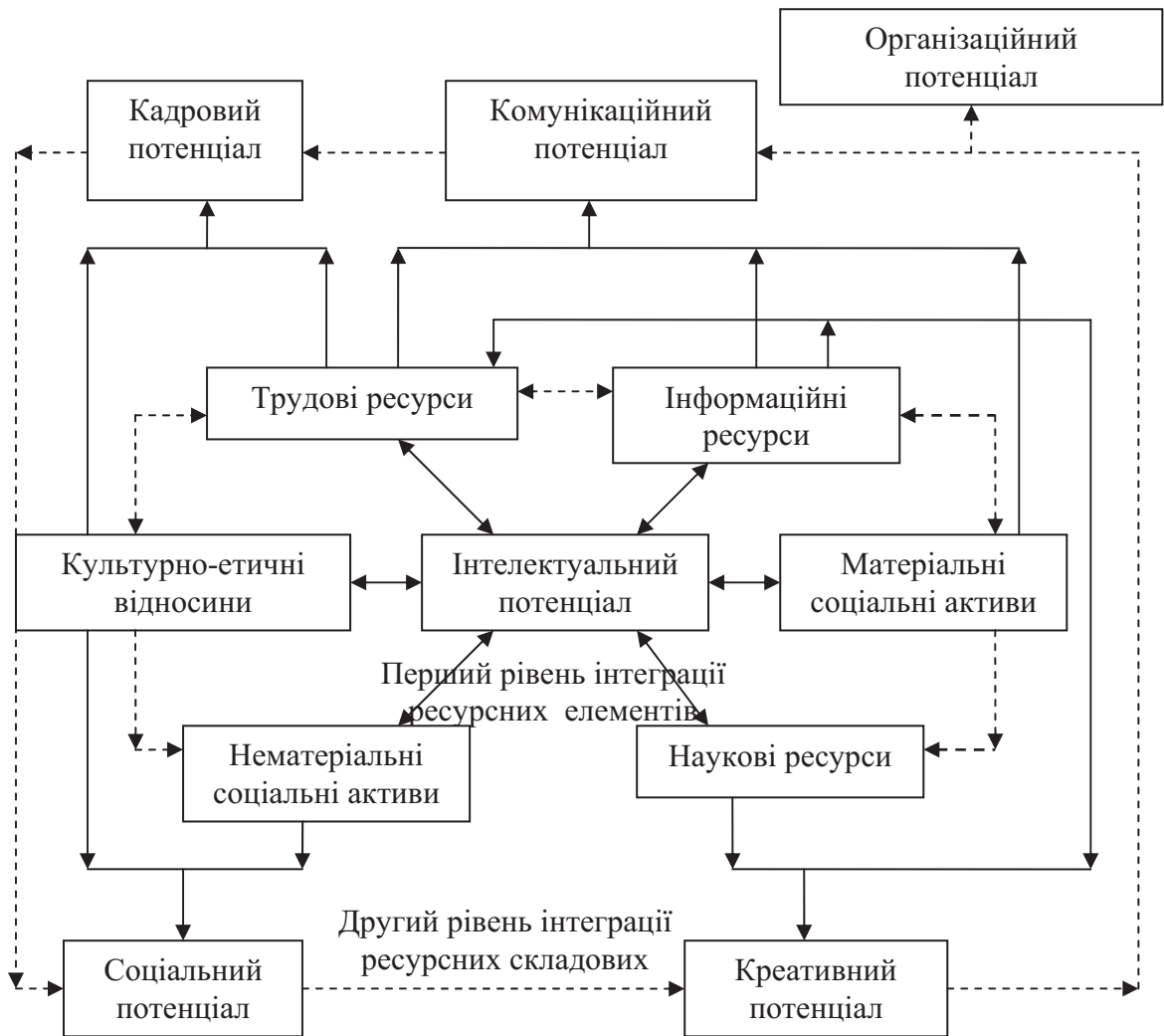

Рисунок. Схема взаємозв'язків рівнів інтеграції ресурсних елементів та складових інтелектуального потенціалу підприємств (розробка автора)

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладений матеріал, слід зауважити, що розробка теоретичних і методичних засад становлення інноваційної моделі управління інтелектуальним потенціалом підприємств має спиратися на результати методологічних досліджень останніх як складних нелінійних соціально-економічних систем у межах системно-синергетичного підходу. Застосування даних методів дає змогу представити трактування економічного потенціалу та його різновидів як підсистем більш складного утворення – підприємства. Зміни природи й моделей економічної поведінки підприємства безпосередньо обумовлюють стан і рівень інтеграційних зв'язків ресурсних елементів/складових інтелектуального потенціалу, забезпечують/гальмують створення умов ефективного функціонування останнього, підвищують результативність роботи з удосконалення наявних моделей господарювання підприємств. Подальші дослідження в цьому напрямку пов'язані з: розробкою і теоретичним обґрунтуванням заходів щодо переходу до дійсно інноваційних моделей

економічної діяльності підприємств; визначенням принципів створення стійких відносин інноваційного типу за всіма напрямками господарювання, що має привести до зростання інноваційних, інтелектуальних, інформаційно-комунікаційних можливостей, підвищення здатності підприємства в цілому адаптуватися до впливу факторів інституційно-економічного середовища.

Список літератури

1. Тарнавська Н. П. Зміна природи і способу функціонування підприємства як чинник формування інноваційного типу його конкурентної поведінки // [Електронний ресурс] / Н. П. Тарнавська. – Режим доступу: http://www.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2010_22_2/05Tarn.htm).

2. Иванюк И. А. Воспроизводство интеллектуального капитала в современных маркетинг-системах // [Электронный ресурс] / И.А. Иванюк. – Режим доступа: <http://www.smartcat.ru/Marketing/IntellectCapitalUp.shtml>).

3. Кондратьева Т. В. Принципы формирования гнучкої економічної структури // [Електронний ресурс] / Т. В. Кондратьева. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer22/250.htm>).

4. Калініченко Л. В. Фактори забезпечення інтегрального інтелекту підприємств / Л. В. Калініченко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 3. – С. 120–127.

5. Управління розвитком інноваційного потенціалу регіонів в перехідній економіці України: монографія / Л. М. Матросова, О. А. Овечкіна, К. В. Іванова, Д. В. Солоха. – Донецьк : Донбас. – 2009. – С. 496.

6. Павенкова М. В. Институт и институциональность как социологические категории / М. В. Павенкова // Вестник СПбГУ. – Сер. 6. – 2001. – № 6. – С. 1–13.

7. Иншаков О. В. Экономические институты и институции: к вопросу о типологии и классификации / под. ред. Ж. Т. Тощенко и др. // Социологические исследования. – 2003. – № 9. – С. 42–51.

8. Безручко Д. С. Методологічні засади синергетичного підходу до аналізу інформаційної економіки / Д. С. Безручко // Формування ринкової економіки. – 2010. – № 24. – С. 18–25.

9. П'яткова Н. П. Формування ресурсного потенціалу металургійного підприємства. Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (підприємства машинобудівної та металургійної галузей): автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Луганськ, 2008. – 22 с.

10. Ліхоносова Г. С. Організаційно-економічні засади самоорганізації підприємств. Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Луганськ, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mydisser.com/ua/catalog/view/45/769/10758.html>

11. Теоретические и методологические основы исследования экономического пространства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://vtit.kuzstu.ru/books/shelf/book7/doc/chapter_1.html

12. Литвинов И. А. Управление внутренними социальными ресурсами промышленного предприятия на основе их количественной оценки (на примере черной металлургии). Специальность 08.00.05. – экономика и управление народным хозяйством: автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – Москва, 2010. – 25 с.

13. Любимова Т. А. Изменение роли индивида в экономике, основанной на знаниях: теоретические и прикладные аспекты. Специальность 08.00.01. – экономическая теория: автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – Красноярск, 2010. – 20 с.

УДК 622.012

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Одинцова Н. О.,

к. е. н., доцент

Донецького державного університету управління

У статті розглянуто проблеми розвитку вугільної промисловості України та її фінансово-економічні наслідки, виявлені та проаналізовані основні причини таких наслідків та можливі шляхи їх подолання в контексті забезпечення енергетичної безпеки держави.

Ключові слова: *вугільна промисловість, енергетична безпека, паливно-енергетичний комплекс, державна підтримка, державний сектор, розвиток, споживання.*

В статье рассмотрены проблемы развития угольной промышленности Украины и ее финансово-экономические последствия, выявлены и проанализированы основные причины таких последствий и возможные пути их преодоления в контексте обеспечения энергетической безопасности государства.

Ключевые слова: *угольная промышленность, энергетическая безопасность, топливно-энергетический комплекс, государственная поддержка, государственный сектор, развитие, потребление.*

The article deals with the development of Ukraine's coal industry and its financial and economic impacts identified and analyzed the main causes of such effects and possible ways to overcome them in the context of energy security.

Key words: *coal industry, energy security, fuel and energy complex, state aid, public sector development, consumption.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зв'язок з науковими та практичними завданнями. Вугільна промисловість є однією з базових галузей народного господарства, тому від її ефективної діяльності залежить значний обсяг роботи паливно-енергетичного комплексу, металургійної промисловості, підприємств комунального господарства країни.